

תולדות השמים והארץ
 לפרשת נח (ע"פ שעורו של הרב מנחם ליבטאג)

4. חלוקת הפרקים ע"פ פרשיות ה"תולדות"

נושא	הפרקים
תולדות שמים וארץ	ב
האדם בגן עדן (ומחוץ לו)	ב-ד
תולדות אדם (מאדם ועד נח)	ה
המבול	ו-ט
תולדות בני נח (בניהם של שם, חם ויפת)	י
מגדל בבל	י"א; א-ט
תולדות שם (משם ועד תרח)	י"א
בחירת ה' באברהם אבינו	י"ב

5. בראשית כ"ה – תולדות ישמעאל

(יב) וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נָבִית וְקֶדֶר וְאַדְבָּאֵל וּמְבַשֵּׁם: (יד) וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמְשָׁא: (טו) חֲדָד וְתִימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה: (טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבִטְרֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם: (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שְׁנֵה וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים וַיְגֻנֹעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל עַמּוּיוֹ:

6. בראשית כ"ה – תולדות יצחק

(יט) וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בִּתְּוֹאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אִרְם אָחוֹת לְבֵן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: (כא) וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַיהוָה לֵאמֹר לֵנִיחָה אֵשְׁתִּי כִּי עֹקְרָה הִוא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָרַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: (כב) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִי וַתִּלְךְ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה: (כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גֵיִים אֲנִי (גוֹיִם) בְּבֶטְנְךָ וְשְׁנֵי לְאִמִּים מִמֶּנִּיךָ יִפְרְדוּ וְלֵאמֹר מִלֵּאִם יִאָּמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר...

7. בראשית ל"ו – תולדות עשו

(א) וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת עֵשָׂו הוּא אֶדּוֹם: (ב) עֵשָׂו לָקַח אֶת נְשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת עֵדָה בִּת אֵילֹן הַחֲתָי וְאֶת אֶהֱלִיבָמָה בִּת עֵנָה בִּת צַבְעוֹן הַחֲוִי: (ג) וְאֵת בְּשֵׁמֹת בִּת יִשְׁמָעֵאל אָחוֹת נְבִיּוֹת...

8. בראשית ל"ז – תולדות יעקב

(ב) אֵלֶּה תְּלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעֵי עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אָחִיו בְּצָאֵן וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֵת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָתָם רָעָה אֶל אָבִיהֶם: (ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתוּבַת פְּסִים: (ד) וַיִּרְאוּ אָחִיו כִּי אֶתוֹ אֶהָב אָבִיהֶם מִכָּל אָחִיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֵם:

1. בראשית פרק ו' – לפני המבול

(ט) אֵלֶּה תְּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדַרְתּוֹ אֶת הָאֱלֹהִים הַתְּהַלֵּךְ נֹחַ: (י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָּנִים אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת: **2. בראשית פרק י' – לפני סיפור מגדל בבל**
 (א) וְאֵלֶּה תְּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּפֹּת וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֵר הַמִּבּוֹל: (ב) בְּנֵי יָפֶת גִּמְרֹ וּמְגוּג וּמְדִי וַיִּוֹן וְתֵבֶל וּמְשָׁךְ וְתִירְס: (ו) וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וַיִּכְנַעַן: (כב) בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם: (לב) אֵלֶּה מְשֻׁפְחוֹת בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאַרְצָא אַחֵר הַמִּבּוֹל: **3. חלוקת הפרשיות בפרקים א' – ט"ו לנושאים**

הפסוקים	נושא עיקרי	נושא משותף	כללי
א; א-ב; ג	הבריאה בשבעה ימים	יצירת הטבע	
ב; ד-ג; טו	תולדות השמים והארץ- סיפור גן עדן	גן ("השגחה")	עדן
ג; טז	עונשה של חוה	"	"
ג; יז-כא	עונשו של אדם	"	"
ג; כב-כד	הגירוש מגן עדן	"	"
ד; א-כו	קין והבל	(מחוץ לגן עדן)	
ה; א-לא	ספר תולדות אדם מאדם עד נח	המבול	
ה; לב-ו; ד	הידרדרות האדם	"	"
ו; ה-ח	הסיבה למבול (שם הווי"ה)	"	"
ו; ט-יב	הסיבה למבול (שם א-להים)	"	"
ו; יג-ח; יד	סיפור המבול	"	"
ח; טו-ט; ז	האדם לאחר המבול	"	"
ט; ח-יז	ברית הקשת	"	"
ט; יח-כט	חטאו של חם ועונשו	"	"
י; א-לב	תולדות בני נח	שבעים האומות	
י"א; א-ט	מגדל בבל	"	"
י"א; י-לב	תולדות שם עד תרח	אברהם אבינו	
י"ב; א-ט	עליית אברהם לארץ	"	"
י"ב; י-יג, יח	לוט ואברהם	"	"
י"ד; א-כד	מלחמת המלכים ארבעת	"	"
ט"ו; א-כא	ברית בין הבתרים	"	"

9. חלוקת ספר בראשית לשתי חטיבות

חטיבה א' - סיפורים אוניברסליים [פרקים א-י"א]

פרקי ס	תולדות	סיפורים אודות...
א-ד	שמים וארץ	אדם בגן עדן
ה-ט	אדם עד נח	המבול
י-י"א	בני נח עד 70 אומות	מגדל בבל ודור הפלגה

חטיבה ב' - הבחירה בעם ישראל [פרקים י"א-נ]

פרקי ס	תולדות	סיפורים אודות...
י"א	שם שם תרח עד	(היכרות ראשונית עם אברהם)
י"א-כ"ה	תרח	הבחירה באברהם וביצחק
כ"ה	ישמעאל	דחייתו
כ"ה-ל"ה	יצחק	יעקב ועשו
ל"ו	עשו	דחייתו
ל"ז-נ	יעקב	12 השבטים, יוסף ואחיו, הירידה למצרים

10. בראשית ד; כו - סיום ה"פרק" הראשון - הסיפורים

אודות אדם הראשון

"ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש, אז הוחל לקרא בשם ה' "

11. רש"י על בראשית פרק ד פסוק כו

(כו) אז הוחל. לשון חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהות:

12. אבן עזרא על בראשית פרק ד פסוק כו

(כו) ודקדוק הוחל - מפעלי הכפל ולולי היות החי"ת מהגרונ היה נדגש והוא מגזרת תחלה והטעם שהחלו להתפלל. ואלו היה מחילול היה השם סמוך אל המלה:

13. פירוש הרא"ש על בראשית פרק ד פסוק כו

אז הוחל לקרא בשם ה'. מלמד שבאו בני הדור ושאלו לו לאנוש מה שמו של אביך א"ל שת שמו של אבי אביך א"ל אדם ושם אביו של אדם מה היה שמו א"ל לא היה לו אב אלא הקב"ה בראו גולם מן הארץ ונפח בו נשמת חיים אמרו לו כיצד עשהו מיד לקח רגיבת עפר ועשאו צורת גולם ונכנס בנפחיו השד והיה בו חיות מיד אמרו זה אלהינו והאמינו בו וזהו שאמרו בב"ר אתם קראתם לע"ז שלכם בשמי אף אני אקרא למי הים:

14. ספורנו עה"ת ספר בראשית פרק ד פסוק כו

(כו) אז הוחל לקרא בשם ה'. אז התחילו צדיקי הדור לדרוש לרבים את שם ה' כענין ויקרא שם ה' אל עולם כי הוצרכו לסתור דעות עובדי כוכבים וגלולים שהתחילו אז כדברי רז"ל:

15. בראשית ט; כו

"ברוך ה' א-להי שם..."

16. בראשית פרק י' - שושלת שם הראשונה

(כב) בְּנֵי שֵׁם עֵלָם וְאַשׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם: (כג) וּבְנֵי אָרְם עוֹץ וְחוּל וְגֵתֵר וְנֹמֶשׁ: (כד) וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת שְׁלַח וְשְׁלַח יָלַד אֶת עֵבֶר...

17. בראשית פרק י"א - מגדל בבל

(א) וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים: (ב) וַיְהִי בְּנִסְעֵם מִקְדָּם וַיִּמְצְאוּ בְקִעָה בָאָרֶץ שְׁנַעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: (ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרְפָה וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְּבָנָה לְאָבִן וְהַחֲמֹר הִזְיָה לָּהֶם לַחֲמֹר: (ד) וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוֹץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: (ה) וַיִּרְדַּ ה' וַיַּהֲוֶה לְרֵאשִׁית אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל... (ט) עַל פֶּן קָרָא שְׂמָהּ בָּבֶל כִּי שֵׁם בָּלַל יְהוָה שִׁפְתַי כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:

שושלת שם השניה

(י) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלַד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים אַחֵר הַמְּבּוּל: (יא) וַיְחִי שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלַד בְּנָיִם וּבָנוֹת: (יב) וְאַרְפַּכְשָׁד חִי חֲמִשׁ וּשְׁלִשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלַד אֶת שֵׁלַח...

(כו) וַיְחִי תֵּרַח שְׁבַעִים שָׁנָה וַיּוֹלַד אֶת אַבְרָם אֶת נַחֲוֹר וְאֶת הָרָן: (כז) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֵּרַח תֵּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נַחֲוֹר וְאֶת הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת לוֹט:

18. רש"י על פסוק א'

באו בעצה אחת ואמרו: לא כל הימנו שיבור לו את העליונים. נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה.

דבר אחר: על יחידו של עולם.

דבר אחר: 'ודברים אחדים' - אמרו: אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט, כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות.

19. ראב"ע בפירושו לפסוק ד'

ואלה בוני המגדל לא היו טיפשים שיחשבו לעלות אל השמים. גם לא פחדו מהמבול, כי נח ובניו - שנשבע להם השם - שם היו, וכולם סרים אל משמעתם, כי בניהם היו.

20. רש"י בפירושו לפסוק ט, ד"ה "ומשם הפיצם"

וכי אי זו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה? אלו - דור המבול] לא פשטו יד בעיקר, ואלו - דור הפלגה] פשטו יד בעיקר כביכול להלחם בו, ואלו נשטפו, ואלו לא נאבדו מן העולם? אלא שדור המבול היו גזלנים והייתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם, שנאמר: 'שפה אחת ודברים אחדים'. למדת ששנוי המחלוקת וגדול השלום.

21. הרב סמט

"גדולה מאוד הייתה העיר בבל כבר בימים קדומים, ומפואר היה מקדשה שנבנה לאל מרדוך, ושמו באכדית אֶ-סַג-אֵילֵא שתרגומו לעברית הוא: "הבית הנושא את ראשו (אל-על)". בתחומם של מקדש זה התרומם בימים הקדומים מגדל עצום ורב מידות, גבוה ורחב יותר מכל המגדלים מסוגו, המפארים את מקדשי הערים הגדולות האחרות בארץ בבל, והקרויים באכדית זִיקוּרָת. שמו של מגדל זה בתרגום לעברית היה "בית יסוד שמים וארץ".

22. קאסוטו

"יש כאן רמז סאטירי: הם חשבו שגיגע ראש מגדלם עד השמים, אבל בעיני ה' לא היה בניינם הענקי אלא מעשה ננסים, דבר שבארץ ולא בשמים, ואם היה היושב בשמים רוצה לראותו מקרוב, היה לו לרדת מן השמים ארצה... לא האלים בנו את המגדל, כפי שטען המיתוס הבבלי, אלא בני האדם הם שבנו את העיר ואת המגדל".

23. בראשית רבה (לח, ו)

ר' יוחנן אמר: 'ודברים אחדים' - שאמרו דברים חדים על: (דברים ו', ד) 'ה' א-להינו ה' אחד'. ... אמרו: לא כל הימנו לבור לו את העליונים, וליתן לנו את התחתונים, אלא בואו ונעשה לנו מגדל, ונעשה עבודת כוכבים בראשו, וניתן חרב בידה, ותהא נראית כאילו עושה עמו מלחמה.

24. בראשית רבה ל"ח, ח'

אמר ר' חייא בר אבא: המגדל הזה שבנו, שלישו נשרף ושלישו שקע ושלישו קיים, ואם תאמר שהוא קטן [- השליש הקיים], ר' הונא בשם ר' אידי אמר: כל מי שהוא עולה על ראשו רואה דקלים שלפניו כאילו חגיבים.

25. בראשית י"ב

(ח) וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הֶהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעִיר מִקְדָּם וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה:

26. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד

"רבי עקיבא אומר: 'ואהבת לרעך כמוך' - זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר: 'זה ספר תולדות אדם' [בראשית ה; א] - כלל גדול מזה".

